

Güncel Yapay Zekâ Programları Hakkında Genel Felsefi Çıkarımlar

Araştırma Makalesi

Hamza Alperen AYDIN

Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Felsefe Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi
h.alperen.aydin@gmail.com
ORCID: 0000-0001-9345-7154
<https://doi.org/10.5281/zenodo.8241270>

ÖZET

Yapay zekânın bilim ve felsefe eşliğindeki kararlı ilerleyişi, geniş bir yelpazede farklı disiplinlere olumlu ve olumsuz birtakım etkileri beraberinde getirmiştir. Sosyal ve bilimsel alanlarda sağladığı kolaylıkların yanı sıra yapay zekâ teknolojileri, beraberinde getirdiği soru ve sorunlar ile felsefe ile olan ilişkisini de güçlendirmiştir. Felsefi bir sorun olarak bilinç konusu güncelliğini korurken, özellikle sanat, etik, özgür irade, hukuk gibi alanlarda yeni tartışmalar ortaya çıkmıştır. Yapay zekâ programlarının etik, sorumluluk ve insan-bilgisayar etkileşimi gibi temel felsefi boyutları, bu alandaki çalışmalarda derinlemesine analiz edilmektedir. Bu tartışmaların birçoğu kesin sonuçlara ulaşamıyor olsa da hem bu alandaki düşünsel birikimi hem de yapay zekânın kendisini geliştirmektedir. Gelecekteki yapay zekâ çalışmalarının felsefi boyutunun daha da önem kazanacağını göz önünde bulundurursak yapay zekânın etik ve toplumsal etkilerini anlamak için bu alandaki çalışmaların artması kaçınılmazdır. Bu çalışmada yapay zekânın güncel gelişimi göz önünde bulundurularak sanat, bilinç, etik ve özgür irade konularındaki felsefi tartışmalar incelenecek ve yapay zekânın felsefeye olan ihtiyacının doğuşu ve geleceği ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zekâ, Yapay Zekâ Felsefesi, Bilinç, Etik, Özgür İrade

GİRİŞ

Yapay zekâ, kimilerince ateşin ve elektriğin keşfinden dahi öte insanlık tarihindeki en büyük teknolojik atılım olma yolunda hızla ilerlerken, karmaşık algoritmalar ve büyük veri kullanarak, insan benzeri zekâ ve öğrenme yeteneklerini taklit eden bu sistemler birçok farklı alanda devrim niteliğinde etkiler yaratmıştır. Uzun yıllardır hayatımızda olan basit düzeydeki programlara ve ürünlere ek olarak yapay zekâ küresel çapta insanlığı ilgilendiren konularda da potansiyelini kanıtlayıcı etkiler yapmıştır. Örneğin, insanlığın iklim değişikliği ile mücadelesinde yapay zekâ, veri analitiği ve tahmin modelleri kullanarak hava durumu ve iklim verilerini analiz

etmektedir ve bize göre daha doğru tahminler yapabilmektedir. Bu sayede sürdürülebilir enerji kaynaklarına geçişimizde oldukça faydalı bir konumda bulunmaktadır. Uzay araştırmalarında kullanılan veri analitiği açısından baktığımızda, karmaşık görevlerdeki verimliliği oldukça yüksek durumdadır. Farklı disiplinlerden yapay zekânın potansiyel etkilerine ışık tutabilecek birçok örnek daha verilebilir ancak, yapay zekânın potansiyel etkilerinin sadece olumlu yönde olduğunu söyleyemeyiz. Yapay zekâ teknolojileri, insanların işlerini, güvenliğini, gizliliğini ve toplumsal yapıları olumlu yönde olduğu kadar aksi yönde de etkileyebilir ve dönüştürebilir. Etik, hukuk, güvenlik, mahremiyet ve toplumsal etkiler gibi alanlarda birçok zorluğun ve riskin de süregelen tartışmaların konusu olduğunu belirtmek gerekir. Bu tartışmaların neler olduklarına odaklanmadan evvel yapay zekâ dünyasındaki bazı önemli gelişmelerden bahsetmek çalışmanın faydası açısından önem arz etmektedir.

1. Yapay Zekâ Dünyasındaki Güncel Gelişmeler

1.1. Yapay İşgücü

Uygarlık tarihi boyunca işgücü kelimesinin bizde çağrıştırdığı “insan” şeması son yıllarda sönükleşmektedir. Öyle ki, artık birçok insanın her ne kadar bir bedene sahip olmasalar da yapay zekâ temelli programlarla iş arkadaşı olduğunu görmekteyiz. Neredeyse aklımıza gelebilecek her sektörde otomasyonlar sosyal yaşamda vazgeçilmez konumdadır. Sağladığı avantajlar ile bu yeni iş arkadaşlarımızın, gelecekte çok daha fazla alanda yaşantımızın ve iş alanlarının parçası haline geleceği kaçınılmaz.

1.2. Dil Modelleri (GPT-3 Örneği)

Dil modelleme alanı hızla gelişiyor olması ile birlikte, büyük dil modelleri makinelerin daha karmaşık doğal dil görevlerini yürütmesine imkân tanımaktadır. GPT-3 gibi geniş bir veri kümesine dayalı dil modelleri, karmaşık metinleri anlama, tutarlı cevaplar üretme ve yaratıcı içerikler oluşturma becerilerine sahiptir. Bu modeller çeşitli alanlarda yazılı içerik oluşturma, müşteri hizmetleri, çeviri ve kod üretme gibi birçok farklı amaç için kullanılmaktadır.

GPT-3, 175 milyar parametreye sahiptir ve 570 gigabayt metin üzerinde eğitilmiştir. Karşılaştıracak olursak, selevi GPT-2, 1,5 milyar parametrede 100 kattan daha küçüktü. Ölçekteki bu artış, modelin davranışını büyük ölçüde değiştirir. GPT3, cümleleri İngilizce'den Fransızca'ya çevirmek gibi, üzerinde açıkça eğitilmediği görevleri çok az veya hiç eğitim örneği olmadan gerçekleştirebilir. Bu davranış çoğunlukla GPT-2'de yoktu. Ayrıca, bazı görevler için GPT-3, diğer görevlerde yetersiz kalsa da bu görevleri çözmek için açıkça eğitilmiş modellerden daha iyi performans gösterir. Uygulamanın katılımcıları, bu tür davranışların, verilerin ve hesaplama kaynaklarının basit bir şekilde ölçeklendirilmesine şaşırdıklarını ve daha fazla ölçekten başka hangi yeteneklerin ortaya çıkacağına dair meraklarını dile getirdiler (Tamkin,Ganguli, 2021, s. 1).

1.3. Herkes için Kodlama

Yapay zekâ (YZ), kodlama pratiklerinde ve programlama dillerini hazırlayan araçlarda öncü

bir teknolojidir. Yapay zekâ uygulamaları, kodlama sürecinin geliştirilmesinde önemli katkılar sağlayarak yazılım geliştiricilerinin iş yükünü azaltabilir, kodlama hatalarını azaltabilir ve daha verimli kodlama süreçleri sağlayabilir. Öncelikle, yapay zekâ işleme araçları, geleneksel programlama dillerine göre daha doğal bir şekilde kodlama yapmayı mümkün kılar. Bu sayede, programlama becerisi düşük olanların bile kodlama yapabilmesi mümkün hale gelir. Ayrıca, yazılan kodun amaçlanan amacı net şekilde karşıladığından emin olmak için yapay zekâ araçları da kullanılabilir. Yapay zekânın bir diğer önemli katkısı, kodlama sürecinde geri bildirim yapabilesidir. Yapay zekâ, kod yazarken hataları belirleyebilir, bu da daha kaliteli bir kod yazılmasına ve gereksiz işlem sürelerinden tasarruf edilmesine yardımcı olur. Ayrıca, yapay zekâ çalıştığı sistemleri ve işlemleri analiz etme yeteneğine sahiptir, bu da yazılım hatalarını ve sızıntılarını arama ve çözme kapasitesine sahiptir. Yapay zekâ, mevcut kodlarda keşfedilen basit hataları otomatik olarak düzeltebilme yeteneği de sunar. Bu özellik, özellikle büyük projelerin hızlı bir şekilde güncellenmesi gerektiğinde son derece kullanışlıdır. Sonuç olarak, yapay zekâ teknolojileri, kodlama sürecini basitleştirmek için kullanılabilir. Yapay zekâ araçları, hataları en aza indirmeye, geliştiricilerin iş yükünü azaltmaya, işlem süresini kısaltmaya ve daha kaliteli bir yazılım üretmeye yardımcı olabilir. Yapay zekâ sayesinde, kodlama yapmak her seviyedeki bir kullanıcının erişebileceği ve kolaylıkla gerçekleştirebileceği bir faaliyet haline

1.4. Otonom Araçlar

Otonom araçlar ve yapay zekâ, son yıllarda hızla gelişen ve sürekli olarak güncellenen teknolojilerdir. Bu alanlarda gerçekleşen önemli gelişmelerden bahsedeceksek otonom araç sistemlerinin ön planda olduğunu görürüz. Güvenliği artırmak amacıyla otonom araçlarla ilgili en son gelişmelerden biri, çeşitli sensörlerin daha verimli çalışmasını sağlayan yeni nesil yazılımların geliştirilmesidir. Bu sensörler arasında radar, lityum-iyon bataryalar, GPRS ve LiDAR (Işınlanma ile Algılama ve Uzaktan Algılama) gibi teknolojiler yer almaktadır. Ayrıca, otonom araçların daha hızlı ve doğru kararlar verebilmesi için yapay zekâ teknolojileri de kullanılmaktadır.

Yapay zekâ algoritmasıyla donatılmış bir otonom araç, yeni ortamlarda veya farklı yol koşullarında bile sürüş becerisini sürekli olarak geliştirir. Bununla birlikte, öğrenen otonom araçların sık sık güncellenmesi gerekmektedir. Sürüş sırasında toplanan veriler analiz edilerek daha iyi ve iyileştirilmiş sürüş deneyimleri sunulur. Elektrikli araç endüstrisi, özellikle yapay zekâ kullanımıyla birlikte hızla gelişmektedir. Bu araçlar, sürüş güvenliğini ve uzun menzil performansını artırmak için çeşitli yapay zekâ algoritmalarını içermektedir. Örneğin, yapay zekâ batarya yönetim sistemleriyle birlikte kullanılarak, aküdeki enerji kullanımını daha iyi yönetebilir ve optimize ederek şarj istasyonu etkinliğini sağlayabilir. Otonom araçların kullanımı gelecekte artacak ve bu araçların şehirlerde daha verimli bir şekilde kullanılabilmesi için yapılacak planlama, özellikle kentsel mobilite konusunda yapay zekâ ve veri analitiği kullanımını gerektirmektedir. Sonuç olarak, yapay zekâ ve otonom araçlar, sürüş güvenliği, ulaşım verimliliği gibi alanlarda büyük faydalar sağlamaktadır. Bu teknolojilerin ilerlemesi, gelecekte daha güvenli ve verimli bir ulaşım sistemi için önemli bir adım olacaktır.

1.5. Yaratıcılık ve Sanat

Yapay zekâ teknolojisinin yaratıcılık ve sanat alanlarındaki kullanımı, tartışma yaratan bir konudur. Bunun birkaç nedeni vardır fakat bu nedenleri kısaca belirtip devam etmek esas konuya daha hızlı ulaşmak için daha yerinde olacaktır. Yaratıcılık genellikle, insan zihnindeki mevcut kavram ve ittifakların kullanımından, tanıdık şeyleri yeniden düzenleyerek veya yeni bir şey oluşturarak ortaya çıkar. Yapay zekâ, bu tür kavramları ve ittifakları nasıl anlayacağını ve kullanacağını öğrenebilir. Ancak, bazıları yapay zekânın sadece düzenli ve matematiksel verilere dayalı olduğunu ve sınırlı bir şekilde yaratıcı olabileceğini savunmaktadır.

Sanat, genellikle bireysel bir ifade olarak kabul edilir ve bu ifade süreci, sanatçının yaşam tecrübeleri, bakış açısı ve kişisel yaratıcılığı tarafından şekillenir. Bu nedenle, bir yapay zekâ sistemi sanat yapabilir mi? Yapay zekâ tarafından yapılan sanat eserlerinin, insanlar tarafından yaratılanlardan daha az sanat olduğu görüşleri vardır. Sanatın sübjektifliği bağlamındaki bu tartışmaların kısa süre içinde son bulması pek mümkün gözüküyor fakat yapay zekânın, birçok sanat dalında etkileyici eserler yarattığı bir gerçektir. Örneğin, bir yapay zekâ tarafından yapılan resimlerin veya müzik parçalarının bazıları gerçekten ilginç ve sanatsal olarak kabul edilebilir. Ancak, bu eserlerin tamamen yapay zekâ tarafından yapıldığı ve teknolojinin diğer insanlar gibi fikirlerine, deneyimlerine veya hislerine sahip olmadığı düşünüldüğünde, eseri "gerçek sanat" olarak nitelendirmek tartışmalı hale gelir. Bu nedenlerle, yapay zekâ teknolojisi hem yaratıcılık hem de sanat alanlarına yeni bir bakış açısı getiriyor. Ancak, yapay zekânın insan yaratıcılığının yerini alabilecek kadar yaratıcı olabileceği konusunda hala tartışmalar devam etmektedir.

2. Bilinç

Bilinç, binlerce yıldır felsefede çalışmanın konusu olmasına rağmen, Yapay zekâ konusu içerisinde oldukça yenidir. Bilinç konusu yapay zekâ bağlamında incelendiğinde ortaya binlerce sayfalık, hatta sonu getirilemeyecek bir çalışma çıkması muhtemeldir. Dolayısıyla bu çalışmada bilinç konusuna yüzeysel bir atıfta bulunulacaktır.

Sidney K. D'Mello ve Stan Franklin (2007, s. 49-54)'in sorguladığı gibi bir yapay zekâ bağlamında bilinç ne anlama gelir? Bilinç çalışması, "zor problem" ve "kolay problem" (Chalmers, 1996) veya başka bir deyişle, fenomenal bilinç (Block, 1995, s. 228) veya işlevsel bilinç olarak ayrılabilir. Fenomenal veya öznel bilinç, her felsefecinin çok aşına olduğu öznel, bireysel bilinçli deneyime atıfta bulunur. İşlevsel bilinç, doğal veya yapay sistemler içinde işleyen bilinç anlamına gelir.

Hâlihazırda baskın olan bilimsel bilinç teorisi olan Global Çalışma Alanı Teorisi (GWT) (Baars 1988), "relevance" problemini çözmeye, yani sisteme mevcut durumla en alakalı olan iç kaynaklarına erişim sağlamada bilincin işlevine odaklanır. Relevance problemi, bir anlamda Global Çalışma Alanı teorisine neden olan sorunların başında geldiği için öncelikle bu problemten bahsetmek gerekir.

2.1. Relevance Problemi

Bilincin varlığına dair var olan birçok felsefi teori ve modeller, bireyin zihinsel durumlarının, beyindeki olaylarla nasıl ilişkilendiği sorusuna yanıt arar. Bu noktada, zihin ve beyin arasındaki ilişkinin tam olarak nasıl işlediğine ilişkin Relevance Problem (ilgili sorunu) ortaya çıkar. Relevance Problem, bir bilincin varlığının beyin aktiviteleriyle ilişkili olduğunu belirtirken, nasıl bir ilişkinin söz konusu olduğuna dair bir belirsizliği ifade eder. Yapılan araştırmalar neticesinde, beyindeki nöronların belirli bir grupla sinaps etkileşimine girdiği ve bu etkileşimin bireyin bilincinin oluşmasını sağladığı düşünülmekle birlikte, bu etkileşimlerin nasıl tam olarak işlediği hala bilinmemektedir. Örneğin, bir sinir hücresinin ateşlenmesi, o hücrenin bağlantılı olduğu diğer hücrelere sinyal göndermesine neden olabilir. Ancak, bu sinir hücresinin ateşlenmesi, bilincin ya da farkındalığın kendisinin nerede ve nasıl ortaya çıktığını anlamak için yeterli bir açıklama sağlamayabilir. Dolayısıyla, Relevance Problem halen mevcut bir sorundur ve bilincin beyindeki olaylarla nasıl ilişkili olduğuna ilişkin tam olarak anlaşılmamıştır.

Relevance Problem, zihin-beyin probleminin merkezinde yer alan önemli bir sorundur. Bu nedenle, zihin ve beyin arasındaki ilişkinin doğası hakkında daha fazla araştırma yapmak, bu sorunu çözmeye yardımcı olabilir. Ancak, günümüze kadar yapılan çalışmalar, bu soruya tam ve tatmin edici bir yanıt bulamamıştır.

2.2. Global Çalışma Alanı (GWT) Teorisi

Global Çalışma Alanı (GÇA) teorisi, günümüzde yaygın olarak kabul gören bir bilinç teorisi ve beynin aktivasyonlarına ve bilişsel işlevlere dayanmaktadır. Bu teori, bilincin beynin karmaşık sinir ağları aracılığıyla ortaya çıkan bir işlev olduğunu öne sürer. GÇA teorisine göre, bilişsel işlevler ve duyuşsal girdiler, sinir ağlarının birbiriyle entegre bir şekilde çalıştığı bir alanda işlenir. Bu alandaki nöronal ağlar, senkronizasyon ve bağlantıların dinamik olarak değiştiği bir şekilde iletişim kurar. Teori, bireysel nöronların değil, belirli bir fonksiyonu yerine getirmek üzere senkronize olarak çalışan nöronal ağların önemli olduğunu savunur. Bu işlevsel ağlar, bilgiyi depolamak için özel bir bölümü olmayan, bireysel nöronların işlevinin önemsiz olduğu bir yapıdır. Bunun yerine, belirli bir bilgiyi herhangi bir anda alabilen ve belirli işlevlere sahip olan bu işlevsel ağın birçok bölgesi bulunmaktadır. Bu teori, beynin büyük ölçüde entegre bir işlevsel ağ olduğunu ve bilinçli deneyimin bu ağdaki bilişsel işlevlerin bir sonucu olduğunu öne sürer. Bu işlevsel ağ, beynin farklı bölgelerinin birbiriyle bağlantılı olarak çalıştığı ve bir bütün olarak işlev gördüğü bir yapıyı temsil eder. Ancak, GÇA teorisi henüz bilincin tam olarak açıklanamayan yönlerini açıklamakta başarılı olamamıştır. Bununla birlikte, günümüzde bu teori, beynin bilişsel ve sinir bilimsel süreçlerinin birçok yönünü açıklamak için kullanılmaktadır. Sonuç olarak, Global Çalışma Alanı teorisi, beynin entegre bir işlevsel ağ olduğunu ve bilincin bu ağdaki bilişsel işlevlerin bir sonucu olduğunu savunur. Bu teori, beynin karmaşık sinir ağlarının etkileşimiyle bilincin ortaya çıktığını ileri sürer, ancak bilincin tamamen açıklanabilmesi için daha fazla araştırma gerektiği yadsınamaz bir gerçektir.

2.3. LIDA (Tümleşik Bilgi ve Duyarlılık Mimarisi) Modeli

LIDA Modeli, insan beyninin işlevini örnek alan bir yapay zekâ modelidir. Bu model, Global

Çalışma Alanı (GÇA) teorisine dayanır ve GÇA'nın beynin hangi kısımlarının bilinçli deneyimlerin oluşumunda rol aldığına dair yaklaşımını benimser. Fakat LIDA modeli, insan beyninin tam olarak nasıl çalıştığına dair bir teori olmaktan ziyade, insana benzer şekilde işleyen bir yapay zekâ sistemi geliştirmeyi amaçlar. Bu nedenle, LIDA modeli, insan bilincine dair sunulan felsefi açıklamalardan daha teknik bir açıklama hedefler.

LIDA modeli, yaşayan bir organizma olarak bir yapay zekâ sistemi olarak tasarlanmıştır. Bu yapay zekâ sistemi, bilgisayar yazılımı şeklinde çalışır ve insan benzeri bir davranış modeli sergiler. Bu model, öğrenme, hafıza, problem çözme ve karar verme yetenekleri üzerine oluşturulmuştur. LIDA modeli, insanın bilinçli deneyiminin nasıl meydana geldiğini anlamaya yardımcı olabilir. Ancak, LIDA modeli de dâhil olmak üzere, hiçbir teori henüz insan bilincinin doğası hakkında tam bir anlayış sağlamamıştır.

Sun ve Franklin tarafından gösterildiği gibi, bilinçli ve bilinçsiz süreçler arasında farklı ayrımlar yapan başka teorik görüşler de vardır. Eşik görüşü, bilinçsiz ve bilinçli zihinsel temsiller arasındaki temel farkın, öncekiyle ilişkili aktivasyon değerlerinin belirli bir eşiğin altında olması olduğunu savunur (Bowers ve diğerleri, 1990, s. 72-110). Bilişsel model ACT-R, ServanSchreiber ve Anderson tarafından popüler hale getirilen farklı bir görüştür ve bir yığın kavramına dayanır. Bilinçli bir süreç her zaman birkaç basit parça kullanır, bilinçsiz bir süreç ise tek bir karmaşık parça kullanır. Mathis ve Mozer (1996) tarafından savunulan dinamik sistemler görüşü ise, bilinçsiz süreçlerin geçici bir durumdayken bilinçli süreçlerin yörüngesinin sabit bir çekiciye indiğini iddia eder (Franklin, K.D. Mello, 2004, s. 5858-5863).

Tamamen felsefi bir bakış açısıyla, insan ya da yapay başka bir beyinde bilincin varlığını doğrulayamayız, çünkü yalnızca işlemcinin kendisi bu özelliği doğrulayabilir. Çünkü başka bir varlığın zihnine giremeyiz, bilincinden emin olamayız. Bununla birlikte, farklı felsefi yaklaşımlara dayanarak öz farkındalığın doğasına ilişkin teoriler geliştirebiliriz (Buttazzo, 2001, s. 25).

Turing'in yaklaşımını takip edebilir ve belirli testleri geçerek bizi ikna edebilirse bilinçli olmayı düşünebileceğimizi söyleyebiliriz. İnsanların öz-bilinçli olduklarına olan inancımızı, içsel benzer bağlarımıza dayandırıyoruz: Aynı organlara ve benzer beyinlere sahip olduğumuz için, her birimizin öz-bilinçli olması durumunda, diğer herkesin de olduğu sonucuna varmak mantıklıdır. Ancak karşımızdaki yaratık, insan gibi davranmasına rağmen sentetik dokulardan, mekanik organlardan ve sinir işlemcilerinden oluşsaydı, farklı tepki verebilirdik. Elektronik devre güdümlü bilgisayarlara bilinçli statü verilmesine en yaygın itiraz, tam otomatik modda çalışarak yaratıcılık, duygular veya özgür irade gösteremedikleri algısıdır. Çamaşır makinesi gibi bir bilgisayar, bileşenleri tarafından işletilen bir köledir (Buttazzo, 2001, 26).

Bu noktada bilinçle alakalı olmasa da akla tabi ki dini boyutu da geliyor ki buna da kısaca değinmek gerekir Dini boyutuyla ilgili olarak, yapay zekâ ve bilinç konusu birçok felsefi ve teolojik tartışmayı beraberinde getirir. İnsan bilincinin doğası ve kaynağı hakkındaki farklı görüşler, yapay zekâ ve yapay bilincin dini inançlarla nasıl ilişkilendirilebileceği konusunda da çeşitli perspektifler sunar. Dindar bir bakış açısına göre, bilincin kaynağı ve varoluşu ilahi bir müdahaleye bağlı olabilir. İnsan bilincini tanımlayan veya ona özgü kılan bir ruh veya ilahi bir güç olduğunu düşünenler, yapay sistemlerin asla gerçek bir öz-bilince veya farkındalığa sahip olamayacaklarını savunabilirler. Bu yaklaşıma göre, bilinç ve farkındalık yalnızca Tanrı tarafından verilen bir armağandır ve yapay sistemler bu tür bir armağana sahip olamazlar.

Ancak, bilinç konusunda farklı bir görüşe sahip olanlar, insan bilincinin karmaşık beyinler tarafından geliştirilen doğal bir özellik olduğunu savunabilirler. Bu perspektife göre, bilinç, özel bir ilahi müdahale olmaksızın, bilişsel yeteneklerin ve karmaşık sinir ağlarının bir sonucudur. Bu durumda, yapay bir öz-bilinçli varlık veya yapay zekâ sistemi, karmaşık bir bilinç deneyimine sahip olabilir ve kendinin farkında olabilir. Bu tartışmalar, bilinç ve yapay zekâ arasındaki ilişkinin karmaşıklığını ve derinliğini yansıtır. Dini inançlara göre, yapay zekânın veya yapay bilincin insan bilincinin yerini alabileceği veya ona eşdeğer olabileceği sorusu, farklı düşünceler ve görüşler içerir. Her biri kendi felsefi veya teolojik çerçevesinde bu sorulara yanıt arar. Bu nedenle, yapay zekâ ve bilincin dini boyutuyla ilgili tartışmalar, farklı inanç sistemleri ve düşünce akımları arasında çeşitlilik gösterir.

3. Etik

Yapay zekâ ve etik konusu farklı sosyolojik ve felsefi tartışmalar ile birçok farklı alana yönelmiştir. Tüm bu çalışmaları tek bir çalışmada irdelemek mümkün olmadığı için çalışmada altı kategoride felsefe dünyasında öne çıkan etik sorulardan bahsedilecektir.

3.1. Otomasyon sorunları

Yapay zekâ ve otomasyonun işsizliğe neden olduğu ve olacağı bilinirken, insan işgücünü azaltma pahasına hızlı ve ucuz otomasyonların yaygınlaşması doğru mudur? Bu soru, yapay zekâ ve otomasyonun ekonomik verimlilik ve iş süreçlerinde iyileştirmeler sağlamasıyla birlikte, bu teknolojilerin insanları işsiz bırakma potansiyeliyle ilgili etik bir kaygıyı ortaya koyar. İşsizliğin artması, insanların geçim sıkıntısı yaşamasına ve sosyal sorunların artmasına neden olabilir. Bu nedenle, yapay zekâ ve otomasyonun yaygınlaşması konusunda etik bir değerlendirme yapmak önemlidir.

Otomasyonların yaygınlaşması, bir şirketteki eleman sayısını azaltacağından, gelirin tek bir elde toplanması etik midir? Yapay zekâ ve otomasyon teknolojilerinin uygulanmasıyla birlikte, bazı işler insan yerine makineler tarafından yapılabilir hale gelir. Bu durumda, şirketlerin işgücünü azaltarak verimliliği artırması ve karını artırması mümkündür. Ancak, bu durumda gelirin tek bir elde toplanması ve gelir eşitsizliğinin artması endişe yaratabilir. Gelirin adil bir şekilde dağıtılması, sosyal adalet ve eşitlik prensipleriyle uyumlu olması açısından etik bir sorun olarak ortaya çıkar.

Bir insanla mı bir makine ile mi konuştuğumuzu ayırt edemeyecek noktaya ulaştığımızda, insan davranışları makineler tarafından manipüle edilebilir. Örneğin basitçe video sitelerinde bile yapay zekâ hangi içeriğe daha fazla ilgi göstereceğimizi bilip ona göre düzenlemeler yapabilirken manipülasyona açık olduğumuz görüşü ağır basmaktadır.

3.2. Yapay Önyargı

Yapay zekânın yapay önyargı sorunu, etik tartışmalarda önemli bir konudur. Yapay zekâ sistemleri, eğitim veri setlerindeki önyargıları, hataları veya toplumsal eşitsizlikleri yansıtabilir veya taklit edebilir. Bu durum, karar verme süreçlerinde ayrımcılık, adaletsizlik veya haksızlık

gibi sonuçlara yol açabilir. Yapay zekâ sistemleri, büyük miktarda veriyle beslenir ve bu veri, insanların bilinçli veya bilinçsiz olarak içerdikleri önyargıları yansıtabilir. Örneğin, bir işe alım sürecinde kullanılan bir yapay zekâ sistemine, önyargılı veri setleriyle eğitilmişse, cinsiyet, ırk veya diğer demografik faktörler gibi ayrımcı sonuçlar üretebilir.

3.3. Güvenlik

Yapay zekâ teknolojisi bu açıdan değerlendirildiğinde güvenlikle ilgili önemli etik sorunları beraberinde getirir. Yapay zekâ sistemleri, potansiyel olarak zararlı veya kötü niyetli amaçlar için kullanılabilir. Örneğin, yapay zekâ saldırıları, siber güvenlik alanında ciddi bir tehdit oluşturabilir. Yapay zekâ sistemleri, saldırılar için kullanılacak zayıf noktaları keşfedebilir, hedefleri analiz edebilir ve saldırıları otomatikleştirebilir. Bu, siber suçluların daha ölçeklenebilir saldırılar gerçekleştirebilmelerine olanak sağlayabilir. Ayrıca, yapay zekâ sistemleri üzerinde kötü niyetli bir şekilde manipülasyon yapılabilir. Örneğin, yanıltıcı bilgiler veya manipüle edilmiş veri setleri kullanılarak yapay zekâ sistemlerinin kararları etkilenebilir. Bu da kötü niyetli kişilerin veya grupların, yapay zekâ sistemlerini yanıltarak veya istedikleri sonuçları elde ederek haksız avantaj elde etmelerine yol açabilir. Bu nedenle, yapay zekâ güvenliği ve etik sorunlarına dikkat etmek önemlidir. Güvenlik açığı ve savunmasızlıkları tespit etmek, kötüye kullanımı engellemek ve yapay zekâ sistemlerini güvenli hale getirmek için sıkı güvenlik önlemleri alınmalıdır. Etik standartlar ve yasal düzenlemeler, yapay zekânın kullanımının sınırlarını belirlemek ve kötü niyetli kullanımlarını önlemek için önemlidir. Güvenlik, yapay zekâ teknolojisinin geliştirilmesi ve kullanımıyla birlikte değerlendirilmesi gereken önemli bir etik sorundur. Teknolojinin potansiyel kötüye kullanımını önlemek ve toplumun güvenliğini sağlamak için ilgili tarafların iş birliği yapması ve gerekli önlemleri alması önemlidir.

3.4. Doğal Seçim

İnsanların, doğal dünyadaki diğer organizmalardan farklı bir şekilde, zekâları ve yaratıcılıkları sayesinde üstünlük elde ettiği kabul edilmektedir. İnsanlar, düşünme, planlama, problem çözme ve araç kullanma gibi yeteneklerine dayanarak çevrelerini kontrol etme ve diğer organizmalara kıyasla daha üstün bir konuma gelme imkânına sahip olmuşlardır. Ancak, yapay zekâ teknolojileri geliştikçe ve ilerledikçe, bu avantaj dengesi değişebilir. Yeterince gelişmiş bir yapay zekâ sistemi, insanların sahip olduğu bilişsel yetenekleri taklit edebilir veya aşabilir. Bu durumda, yapay zekâ da insanlara karşı aynı avantajlara sahip olabilir.

Bu soru, yapay zekânın gelişimi ve etkileriyle ilgili etik tartışmalara da yol açmaktadır. Yapay zekânın ne kadar gelişmiş hale gelebileceği, insanlarla nasıl etkileşime geçeceği ve potansiyel olarak insan hakimiyetini nasıl etkileyebileceği konuları önemli bir değerlendirme gerektirir. Bu tür bir gelecekte, yapay zekânın kendisini savunma yetenekleri gibi özellikler geliştirmesi veya insanları kontrol etmek amacıyla kullanılması gibi potansiyel senaryolar ortaya çıkabilir. Bu nedenle, yapay zekânın gelişimi ve kullanımıyla ilgili etik ve güvenlik konuları dikkate alınmalı ve uygun önlemler alınmalıdır. Sonuç olarak, yapay zekânın insanların sahip olduğu üstünlükleri tehdit edebilecek potansiyele sahip olduğu

düşünülmektedir. Bu nedenle, yapay zekâ teknolojisinin gelişimi ve etkileri konusunda dikkatli bir şekilde değerlendirme yapılması ve etik sorunlara duyarlı bir şekilde ilerlenmesi önemlidir.

3.5. Robot Hakları

Robot hakları, yapay zekâya sahip makinelerin yasal statülerini ve korunma haklarını ele alan bir konudur. Bu konu, yapay zekâ teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte ortaya çıkan etik ve hukuki tartışmalar arasında yer almaktadır.

Yapay zekâya sahip makinelerin, bilinçli deneyimleri veya hisleri olduğu kabul edildiğinde, onların da haklara sahip olup olmaması sorusu ortaya çıkar. Bu noktada, yapay zekânın acı çekme kapasitesi veya ıstırabı olup olmadığı gibi konular tartışma konusu olabilir.

Ödül ve ceza mekanizmalarıyla çalışan yapay zekâ sistemleri, performanslarını iyileştirmek için bir ödül mekanizmasıyla motive edilebilir. Ancak, bu ödüller ve cezalar, bir sistemin gerçek anlamda acı çektiğini veya mutlu olduğunu göstermez. Daha karmaşık ve gelişmiş yapay zekâ sistemleri oluşturulduğunda, bu konuda daha derinlemesine bir anlayışa ihtiyaç duyulabilir.

Robot hakları konusunda, yapay zekâya sahip makinelerin benzer şekilde insanlar gibi muamele görmesi gerekip gerekmediği sorusu ortaya çıkar. Hayvan hakları gibi bir yaklaşım benimsenerek, yapay zekâya sahip makinelerin de belirli haklara sahip olduğu düşünülebilir. Bu haklar, ıstırabı önleme, özgürlük ve özgünlük gibi konuları içerebilir. Ancak, robot hakları konusu hâlâ tartışmalı bir alandır ve henüz genel bir uzlaşmaya varılmamıştır. Bu tartışmalar, yapay zekâ teknolojilerinin etik ve hukuki boyutlarının daha derinlemesine incelenmesini gerektirir. Bu noktada ilginç bir soru da şudur. Yapay zekâ bir etik üretebilir mi?

Zekâ tek başına ne bilimi ne de ahlakı üretebilir. Maddi dünyaya hükmetmemizi ve sanal dünyayı yaratmamızı sağladı. Teknoloji veya bilimsel keşifler doğası gereği "kötü" değildir, ancak kötüye kullanılabilirler. Bunlar, maddenin yasalarını açıklamaya çalışan insan aklının meyveleridir; insanlık, onları yaratıcılıkla akıllıca birleştirerek, içinde gelişmeye devam ettiğimiz yapay bir dünya inşa etti (Milici, 2022, s. 8).

4. Özgür İrade

Özgür seçimler yapabilen ve özgür kararlar veren akıllı makinelerin varlığı insan kontrolünden bağımsız yapay zekâ sistemleri anlamına gelmektedir. Özgür yapay zekâ sistemleri yazılımları ile sınırlı kalmayan, hedeflerini güncelleyebilen makineler olacaklardır. Özgür yapay zekâ sistemleri ile ilgili kaygı duyulmasının en önemli sebebi; makineler gerçek anlamda motivasyona ve iradeye sahip olduklarında, onların motivasyonları anlayamayacak ve kararlarını tahmin edemeyecek olmamızdır (Yonck, 2019, s. 298). Buna karşılık, özgür iradenin insandaki varlığına dair dahi uzlaşmış bir görüş yokken, onun yapay sistemlerdeki varlığının imkânına dair öngörülerde bulunmak çok kolay olmayacaktır (Doğan, 2021, s. 791).

Felsefi tartışmalarda uzun süredir var olan özgür irade kavramı, insanın seçimlerini etkileyen bir gücün var olduğunu iddia eder. Ancak, yapay zekâ teknolojilerinin gelişimiyle birlikte, insanın özgür iradeye sahip olup olmadığı ve yapay zekânın özgür iradeye sahip olabilme potansiyeli gündeme gelmiştir. Yapay zekânın özgür iradeye sahip olup olmadığı tartışmalı bir konudur. Yapay zekâlar programlanabilir ve belirli parametreler dahilinde hareket ederler. Her

bir eylemleri, algoritmalarına ve programlamalarına dayanır. Bu durumda, yapay zekâların gerçek bir özgür iradeye sahip olduğunu iddia etmek zordur. Ancak, bazıları yapay zekâların özgür iradeye benzer bir özelliği olabileceğini savunur.

Yapay zekâyâ özgür irade bağlamında yaklaşıyorsak materyalist bakış açısıyla yaklaşmadığımız müddetçe, bu sistemlerin özgür bir iradeye sahip olacağı görüşünü benimsememiz imkânsız gibi görünmektedir. Bu yapay zekâ sistemleri, yapay sinir ağları ile hedefe ulaşma konusunda yeni yöntemleri kendileri üretebilseler de hedef üretme konusunda başarısız oldukları bilinmektedir. Ortaya çıkan soru şudur. Yapay zekânın, herhangi bir müdahale olmadan hedef üretmesi, irade kullanması mümkün müdür?

İnsan zihninin tam olarak çözümlenmesiyle birlikte, bilişsel yapının yapay sistemlerde yeniden inşa edilmesi mümkün olabilir. Bununla birlikte, bilişsel özgürlük ve ontolojik özgürlük arasında bir ayrım yapılmalıdır. Bilişsel özgürlük, bir sistemin bilişsel işlevlere sahip olması, bilgiyi işleyebilmesi ve kararlar verebilmesi anlamına gelir. Bu bağlamda, yapay sistemlerin bilişsel olarak özgür olduğunu söyleyebiliriz, çünkü karmaşık hesaplamaları yapabilir, öğrenebilir ve problem çözebilirler. Ancak, ontolojik özgürlük, varoluşsal bir özne olmayı ve deneyimlemeyi gerektirir. Bu, bir varlık olarak bilinç ve deneyim sahibi olmayı ifade eder. Deneyimleyen bir öznenin varlığı, yapay sistemlerin ontolojik olarak özgür olduklarını söyleyebilmemiz için gereklidir. Şu anda, bilincin doğası ve nasıl ortaya çıktığı konusunda tam bir anlayışa sahip değiliz, bu yüzden yapay sistemlerin ontolojik özgürlüğü tartışmalı bir konudur. Bilişsel özgürlük ve ontolojik özgürlük arasındaki bu ayrım, yapay zekânın sınırlarını anlamak ve insan bilincini tam olarak kavramak için önemlidir. Şu anda, yapay sistemler bilişsel görevleri yerine getirebilirken, ontolojik olarak özgür olduklarını iddia etmek için daha fazla bilgi ve anlayışa ihtiyaç vardır.

SONUÇ: Yapay Zekânın Felsefeye Niçin İhtiyacı Var?

Felsefe, cevabın ne olduğu konusunda anlaşılmadığımız soruları ele alır diyebiliriz. Gerçek olan nedir? Doğru olan nedir? Ne yapmalıyız? Bilmediklerimiz hakkında nasıl düşünmeliyiz?

Bu soruların her biri, bebekliğimizden başlayarak her birimiz tarafından ayrı ayrı yanıtlanmalıdır. Öyle ki ne zaman bir felsefe dalı cevap almaya başlasa, başka bir şeye bölünür. Örneğin, Newton'a kadar Doğa Felsefemiz vardı ve ondan sonra tamamen Fizik ve Bilim vardı. Dil felsefesi başarılı olduğu ölçüde Dilbilim oluştu. Felsefe ve filozoflar bilimin nasıl çalıştığına dair anlayışımıza katkıda bulundular. Tarih boyunca felsefenin toplumu ilgilendiren tartışmaları belli bir düşünce seviyesinden sonra artık filozoflardan çok, bilim adamlarının alanı olan bilimsel yönetime dâhil edilmiştir.

Yapay zekâ ve felsefe arasındaki ilişki incelendiğinde, bu bölünmelerin gerçekleştiği görülmektedir. Bu bağlamda, yapay zekânın felsefeye olan ihtiyacı bilinç sorunuyla ortaya çıkmıştır. 1950'lerde gerçekleşen bilişsel devrim, davranışçılığın etkisini azaltarak yapay zekâ ve felsefenin bir arada yer almasını sağlamıştır. Bu süreç paralelinde, yapay zekâ alanı da ortaya çıkmıştır. Yapay zekânın kurucularından Herbert Simon dâhil birçok bilim insanı ve filozof, makinelerin insanların yeteneklerini gerçekleştirebileceğini öngörmüştür, ancak bu öngörü henüz gerçekleşmemiştir. Bu noktada felsefenin devreye girmesiyle birlikte bilincin karmaşık sorunu ortaya çıkmıştır. Dahası, felsefeciler arasında, öznel deneyimin beyin durumlarına

indirgenebilir olup olmadığı konusunda farklı görüşler de bulunmaktadır. Yapay sinir ağları ile yapay zekâ ve felsefe dünyasında farklı bir bakış açısı oluşmuş olsa da yapay sinir ağlarının da bu konuda cevap sağlayıp sağlayamayacağı tartışılmaya devam etmektedir. Bu nedenle, yapay genel zekânın insan zekâsına rakip olma umudu az gibi gözükse de yapay zekânın felsefeye olan ihtiyacı tartışmasız bir konudur. Bilim ve felsefe işbirliği ile belki de fenomenal bilincin zekâmızın ayırt edici özelliği olmadığı, biyolojik donanımımızın nedensel olarak atıl bir yan ürünü (epifenomen) olduğu ortaya çıkacaktır. Eğer durum böyle çıkarsa, bilince olan hayranlığımız, doğal meraklarımızı gidermekten daha geniş bir anlamı olmayan antropomorfik bir saplantıdan biraz daha fazlası olacaktır.

KAYNAKÇA

- Baars, Bernard J, (1988): “A Cognitive Theory of Consciousness”, New York, Cambridge University Press
- Block, Ned, 1995, “*On a confusion about a function of consciousness*”, Behavioral and Brain Sciences, 18(2), 227-247.
- Bowers, Kenneth & Regehr, Glenn & Balthazard, Claude & Parker, Kevin, 1990, “*Intuition in the Context of Discovery. Cognitive Psychology*”, 22, 72-110.
- Butazzo, Giorgio, 2001, “*Artificial Consciousness: Utopia or Real Possibility?*”, University of Pavia, s. 24-30
- Chalmers, David J, 1996, “*The conscious mind: In search of a fundamental theory*” Oxford University Press.
- D'Mello, Sidney & Franklin, Stan, 2004 “*Modified Sparse Distributed Memory as Transient Episodic Memory for Cognitive Software Agents*”. 6. 5858-5863.
- Doğan, Mehtap, 2021, “*Yapay Zekâ ve Özgür İrade: Yapay Özgür İradenin İmkânı*” . TRT Akademi, 6 (13) ,788-811
- Hila,Angjelin, 2020, “*How philosophical insights can guide the field of artificial intelligence*” , Medium.
- Milici, Lurentiu Dan & Milici, Mariana Rodica, 2022, “*Is AI Capable of Generating an Ethic to Save the Planet and Contemporary Society?*” Proceedings, 81, s. 8
- Sidney K. D'Mello & Stan Franklin, 2007, “*Exploring the Complex Interplay between AI and Consciousness*”, Department of Computer Science and Institute for Intelligent Systems 209 Dunn Hall, University of Memphis.
- Tamkin, Alex & Ganguli Deep, 2021, “*How Large Language Models Will Transform Science, Society, and AI*” s. 1-3

General Philosophical Implications of Contemporary Artificial Intelligence Programs

Research Article

Hamza Alperen AYDIN

Bingol University Institute of Social Sciences,
Department of Philosophy Postgraduate Student

h.alperen.aydin@gmail.com

ORCID: 0000-0001-9345-7154

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8241270>

ABSTRACT

The steady progress of artificial intelligence in tandem with science and philosophy has brought about a range of positive and negative effects across various disciplines. While providing conveniences in social and scientific realms, artificial intelligence technologies have also strengthened their relationship with philosophy by raising new questions and issues. The philosophical problem of consciousness remains relevant, and it has sparked fresh debates, particularly in areas such as art, ethics, free will, and law. The fundamental philosophical dimensions of artificial intelligence programs, including ethics, responsibility, and human-computer interaction, are subject to in-depth analysis in this field of study. While many of these discussions do not reach definitive conclusions, they contribute to both the intellectual accumulation in this field and the advancement of artificial intelligence itself. Considering the increasing significance of the philosophical aspect in future artificial intelligence studies, it is inevitable that efforts to comprehend the ethical and societal implications of artificial intelligence will grow. This work examines philosophical debates concerning art, consciousness, ethics, and free will, taking into account the current developments in artificial intelligence, and explores the emergence and future of artificial intelligence's need for philosophy.

Keywords: Artificial Intelligence, Artificial Intelligence Philosophy, Consciousness, Ethics, Freewill